

Ν τ ά ν τ ε ' Α λ ι γ κ ι έ ρ ι

Τοῦ Μ Α Ρ Κ Ο Υ Α Υ Γ Ε Ρ Η

Γιορτάζονται φέτος σ' ὄλο τὸν πολιτισμένο κόσμον τὰ ἑφτακόσια χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ντάντε.

Στὸ ἔργο του «Ἡ Θεία Κωμωδία» συνόψισε τὸ μεσαίωνα σ' ὅ,τι πνευματικότερο εἶχε νὰ δείξει ὁ μεσαιωνικὸς πολιτισμὸς. Σ' αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ κυριαρχεῖ τὸ θρησκευτικὸ πνεῦμα κ' ἡ ἐπιβολὴ τῆς θρησκείας καλύπτει καὶ διαμορφώνει τὰ κύρια πνευματικὰ χαρακτηριστικά του. Γι' αὐτὸ ἡ μεσαιωνικὴ φιλοσοφία σ' ὕλες τις διακρίσεις της καὶ στοὺς δυὸ μεγάλους κλάδους της, τὸ ρεαλισμὸ καὶ τὸ νομιναλισμὸ, καταπιάνεται κυρίως νὰ στηρίξει τὰ χριστιανικὰ δόγματα, εἶναι ὅπως τὴ χαρακτήρισαν «θεραπευτικὴ τῆς θεολογίας» ancilla Theologiae. Ἡ σκέψη τοῦ Ντάντε στὸ σκελετό της καὶ στὰ κύρια χαρακτηριστικά της τρέφεται ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ μεσαιωνικοῦ ρεαλισμοῦ. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία προσθέτονται καὶ τὰ χαρακτηριστικά τῆς ὀρμητικῆς καὶ τρικυμισμένης ψυχῆς του.

Ἡ Θεία Κωμωδία κλείνει μέσα της τὸ μεταφυσικὸ σύμπαν τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου, πὸν τὸ παρουσιάζει στὰ τρία του ἐπίπεδα, μὲ τὰ γήινα πάθη του, τὴν κόλαση καὶ τὸ καθαρτήριο τῆς καὶ τὴν ὑπέρτατη δικαίωση μέσα στὴν παραδεισιακὴ ζωὴ τῶν δικαίων καὶ ἀγαθῶν. Γιὰ τὴ χριστιανικὴ σκέψη σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα παρουσιάζεται ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ κόσμου πὸν δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ χωρὶς τὴ μεταφυσικὴ του ὑπόσταση. Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ὁ γήινος κόσμος εἶναι ὁ φθαρτὸς καὶ πρόσκαιρος καὶ ὁ μεταφυσικὸς εἶναι ὁ κόσμος ὁ πραγματικὸς, τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἡ κόλαση βουίξει ἀπὸ τὰ γήινα πάθη πὸν κολάζονται. Μὰ μέσα στοὺς ἐννιά κύκλους τῶν οὐρανῶν ἐδρεύει τὸ ἀμετακίνητο κέντρο, ἡ θεία ἀρχή, πὸν βάζει σὲ κίνηση τοὺς κόσμους, σύμφωνα μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ ἀντίληψη τὴν ἀποδεχτὴ καὶ ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ρεαλισμὸ.

Ἡ τέχνη τοῦ Ντάντε εἶναι τέχνη ἐνεργητικὴ, πὸν θέτει ὡς σκοπὸ της τὴν ψυχικὴ ἐξύψωση, τὴν πνευματικὴ ἔξαρση καὶ τὴ μεταφυσικὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τέχνη μαχητικὴ πὸν κολάζει καὶ δοξάζει δικαίους καὶ ἀδίκους. Ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴ δημιουργικὴ του δραστηριότητα, ὀλοκλήρη τὴ συμμετοχὴ του στὴ δοκιμασία τῆς ζωῆς, ὅπου κρίνονται τὰ ἀνθρώπινα, ζητεῖ τὸ πάθος του καὶ τὴν προσφορὰ του. Ἡ ἀδράνεια, ἡ ἀδιαφορία, τὸ ἀμέτοχο, κολάζονται ὕπως καὶ τὸ ἀμάρτημα· αὐτοὶ οἱ ἀδιάφοροι καὶ οἱ ἀμέτοχοι ἀπομονώνονται μέσα στὴν κόλαση τοῦ Ντάντε σὲ μιὰ ψυχρὴ ζώνη, νεκροὶ στὴ ζωὴ, νεκροὶ καὶ στὸ θάνατο καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ θεῖο σχέδιο τοῦ κόσμου. Ὁ Ντάντε καλεῖ τὸν ἄνθρωπο ν' ἀναλάβει μὲ τὴ δράση του τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀθλήση πὸν τὸν αἰωνίζει καὶ θὰ τὸν κάνει ἄξιο νὰ κερδίσει μιὰ θέση στὸν κύκλο τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ντάντε, φιλοσοφία γεμάτη πάθος, εἶναι μιὰ διδασκαλία καὶ μιὰ πειθαρχία, πὸν θέλει νὰ θέσει τὸν ἄνθρωπο μέσα σ' ἓναν ἀκάματο ἀκτιβισμό. Τὸ κήρυγμα πὸν ἀκούεται ἀπ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία εἶναι κήρυγμα συμμετοχῆς στὴ μάχη τοῦ κόσμου καὶ κήρυγμα ἀντίστασης στὴν κατάπτωση καὶ στὴ δύναμη τοῦ κακοῦ, στὴν ψυχικὴ νωχέλεια καὶ στὴν πνευματικὴ ὀκνηρία.

Ὁ Ντάντε, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινὰ μεσαιωνικὸς, μὲ τὰ βιαιότερα πάθη. Στὴ Φλωρεντία ἡ οἰκογένειά του πὸν ἀνῆκε στὴν τάξη τῶν εὐγενῶν, εἶχε ἀναδειχθεῖ στοὺς πολιτικούς καὶ πολεμικούς ἀγῶνες της. Ὁ ἴδιος ἦταν φανατικὰ δοσμένος στὴν πολιτικὴ καὶ πολεμικὴ δράση τῆς πατρίδας του. Ἐνηλικιώθηκε μέσα στὶς δξύτερες συγκρούσεις ἀνάμεσα στοὺς Γουέλφους καὶ τοὺς Γιβελίνους.

τις δύο πατριές που διαφιλονικούσαν την κυριαρχία της 'Ιταλίας. Οί Γιβελίνοι ήθελαν να παραδώσουν την εξουσία της 'Ιταλίας στη Γερμανική αυτοκρατορία κι οί Γουέλφοι να στερεώσουν την εξουσία του Πάπα, σαν πιο αξιόπιστη εγγύηση για τις κοινωνικές ελευθερίες της Φλωρεντίας. Μά οί Γουέλφοι, που κυριάρχησαν στη Φλωρεντία μετά την ήττα Γιβελίνων, χώρισαν κι αυτοί σε δύο κόμματα, τους δημοκρατικούς και τους αριστοκράτες. 'Ο Ντάντε σαν δημοκράτης πήρε το δρόμο της εξουσίας όταν υπερίσχυσε το αριστοκρατικό κόμμα. Στην εξουσία έζησε όλη την άλλη του ζωή κ' εκεί έγραψε τη Θεία Κωμωδία. 'Υπόφερε μεγάλες στερήσεις και ταπεινώσεις, μά μέσα σ' όλα του τὰ βάσανα και τις κακοδαιμονίες, δούλευε ανένδοτα στο έργο του, ώσπου το τελείωσε. 'Ελπίζοντας να γυρίσει στη Φλωρεντία αν άλλαζε το καθεστώς και περνούσε ή εξουσία στο Γερμανό αυτοκράτορα, άλλαξε φρόνημα κ' ευχόταν την επικράτησή του. Μά το περισσότερο έλπιζε πως το ένδοξο έργο του θα του άνοιγε τις πύλες της Φλωρεντίας. Γελάστηκε και στις δύο έλπίδες του, μά ως τὰ τελευταία του το καμίνι τών παθών του έκαιγε άσβυστα μέσα στα στήθια του. 'Ολο αυτό το φλογερό καμίνι το έκλεινε μέσα στο έργο του κ' εξακολουθεί ως τὰ σήμερα να καίει άσβυστο και να συνεπαίρνει τον άνθρωπο που θα το πλησιάσει.

Μέσα στο έργο του άκούεται πάντα ή άναταραχή τών μεσαιωνικών παθών. 'Ο Ντάντε δέν ήταν μόνο ο φορέας κι ο συμπυκνωτής της μεσαιωνικής σοφίας, μά και ο εικονογράφος του ταραγμένου μεσαιωνικού κόσμου. 'Η Θεία Κωμωδία είναι δημιούργημα αυτών τών παθών κι εκφράζει τις άγάτες και τὰ μίση της αναστατωμένης ζωής του ποιητή στην άκρα τους όξύτητα. Το έργο του είναι ισοδύναμο με μια πολεμική πράξη, είναι ή άναπαράσταση της αιώνιας σύγκρουσης τών άγγέλων και τών δαιμόνων. 'Ο Ντάντε μετέχει σ' αυτή τη μάχη όλόκληρος, με το σώμα και την ψυχή του. 'Η Θεία Κωμωδία καλεί τον άνθρωπο να λάβει μέρος στις μαχόμενες άγαθές δυνάμεις του κόσμου. Σύγχρονα είναι και ένα κήρυγμα άπάνω στις πίστεις που φλόγιζαν το μεσαιωνικό άνθρωπο. 'Από την άποψη αυτή είναι το μεγαλύτερο έργο προπαγάνδας μέσα στη μεγάλη τέχνη. Μόνο στη θρησκευτική εικονογραφία που σκεπάζει το έσωτερικό τών χριστιανικών ναών μπορεί να βρει κανείς παρόμοια μεγάλη τέχνη - προπαγάνδα.

Στην ποίηση αυτή του Ντάντε άκούεται ή μεγάλη προοπτική του 'Αποστόλου Παύλου: «Το βασίλειο τών ουρανών επάδέχεται βία». 'Η Θεία Κωμωδία είναι χτισμένη σαν κάστρο, πέτρα δεμένη στην πέτρα, κάστρο στέρεο και σφρό, για να καταχτήσει γη και ουρανό.

Η πανεπιστημιακή άνταρσία στις ΗΠΑ

Του HERBERT APTHEKER

Κανένας, από τους σημαντικούς άμερικανικούς θεσμούς δέν είναι τόσο όπισθοδρομικός, και στη μορφή και στο περιεχόμενο, όσο ή έκπαίδευση. Αυτό ισχύει από το νηπιαγωγείο μέχρι το πανεπιστήμιο.

Όσον άφορᾶ τη μορφή, τὰ πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της όπισθοδρομικότητας είναι: 1) Το σχολικό σύστημα σχεδόν όλότελα χωριστικό και ρατσιστικό, που αντικατοπτρίζει και περιφρουρεί μια κοινωνία - γκέττο. 2) Μια αύξανόμενη αναλογία έκπαίδευσης που δέν είναι πια δημόσια και κοσμική, αλλά όλο και περισσότερο ιδιωτική και θρησκευτική. Το 14% της άμερικανικής νεότητας εκπαιδεύεται σήμερα σε σχολεία που δέν είναι δημόσια. 3) 'Υπάρχει κολοσσιαία διαφορά σε όλα τὰ κριτήρια της έκπαίδευσης ανάμεσα στα σχολεία που βρίσκονται στις περιοχές που ζούν οί πλούσιοι και σε εκείνα που «έξυπηρετούν» τους φτωχούς. 4) 'Η άνώτατη έκπαίδευση — δημόσια και ιδιωτική — κυριαρχείται άπόλυτα από ένα σύστημα έπιτροπικών συμβουλίων και διευθυντών. Τὰ πρόσωπα που συγκροτούν τὰ διοικητικά αυτά σώματα είναι

σχεδόν στο σύνολό τους λευκοί, 'Αγγλοσάξωνες, ήλικιωμένοι, διαβόητοι άντιδραστικοί και ζάπλουτοι. 5) 'Η διαδεδομένη ύπαρξη διαφόρων προαπαιτούμενων «νομιμοφροσύνης».

Όσον άφορᾶ το περιεχόμενο, τὰ πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της όπισθοδρομικότητας είναι: 1) Το πρόγραμμα τών μαθημάτων και ή διδασκαλία είναι συνήθως ρατσιστικά, ή μεγάλη δηλαδή πλειοψηφία τών σπουδαστών, είτε μέσα από λάθη, είτε με παραλείψεις, οδηγείται στο να πιστέψει στην ένυπαρκτη ήθική και διανοητική άνωτερότητα της λευκής φυλής. 2) Οί βάσεις της έκπαίδευσης είναι έλλιπτικές από τὰ τέστ της εύφυΐας ως εκείνα που αναμένονται από το σπουδαστή και τις προσπάθειες που ένθαρρύνουν, και στην πραγματικότητα το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί στηριζόμενο στην βασική υπόθεση της διανοητικής και ήθικής άνωτερότητας τών πλουσίων, δηλαδή τών εύτυχισμένων. 3) 'Ο άντικομμουνισμός άπαιτείται σαν νομική προϋπόθεση για εκατομμύρια νεώτε-

ρους σπουδαστές, και ουσιαστικά θεωρείται σαν ιδιότητα επιθυμητή για εκατομμύρια άλλους. Το συστηματοποιημένο αυτό δηλητήριο έχει διαποτίσει τα κείμενα και τη διδασκαλία κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και ειδικά στα τελευταία πέντε. 4) Στα ψηλότερα εκπαιδευτικά επίπεδα ο ίδιος σκοπός επιδιώκεται με λιγότερο χονδροειδείς τρόπους όπως με την απομάκρυνση των ριζοσπαστών και μαρξιστών (για να μη μιλήσουμε για κομμουνιστές) καθηγητών, τη διδασκαλία του «μαρξισμού» από αντιμαρξιστές, και την διοχέτευση στους φοιτητές κειμένων ξεδιάντροπα προκατειλημμένων. 5) Από φιλοσοφική άποψη, δίνεται έμφαση σε συστήματα που χαρακτηρίζονται από κυνισμό, άρνηση της αιτιότητας και της προόδου, και συντονισμένες επιθέσεις έναντι των θεμελιακών δημοκρατικών αρχών.

Όλα αυτά θα πρέπει να τοποθετηθούν μέσα στο πλαίσιο ενός έντεινόμενου κρατικού μονοπωλιακού καπιταλισμού που χαρακτηρίζεται από μια επιθετική έξωτερική πολιτική. Ένα από τα προφανέστερα και πιο δυσόιωνα αποτελέσματα του γεγονότος αυτού είναι το ότι τα εκπαιδευτικά κέντρα εξαρτώνται οικονομικά ολοένα και περισσότερο από το όμοσπονδιακό χρήμα, αφού μάλιστα το χρήμα αυτό προορίζεται για ψυχοπολεμική χρήση, είτε αυτή είναι στρατιωτική είτε είναι προπαγανδιστική ή διπλωματική.

Όρισμένα από τα σημεία που εκθέσαμε, όπως π.χ. ο ρατσισμός, είναι τόσο παλιά όσο και οι Ένωμένες Πολιτείες. Άλλα χρονολογούνται από την εποχή της εμφάνισης του μονοπωλιακού καπιταλισμού, όπως π.χ. η κυριαρχία πάνω στην ανώτατη εκπαίδευση ανθρώπων που όλοι τους είναι πλούσιοι. Άλλα εμφανίστηκαν πρόσφατα, σε όλα όμως είναι νέος ο βαθμός της έντασης με την οποία παρουσιάζονται.

Ωστόσο, σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου — ακόμα και στα «ψυχρότερα» χρόνια του Μακκάρθου — ποτέ δεν εκριζώθηκε η αντίσταση. Πρώτα-πρώτα οι κομμουνιστές, μ' όλο που τους χτυπούσαν, τους δίωκαν και τους φυλάκιζαν, ποτέ δεν εγκατέλειψαν τον αγώνα και πάντα διατηρούσαν κάποια διαμαρτυρία ζωντανή, καταφέροντας να επικοινωνήσουν με χιλιάδες ανθρώπους ανάμεσα στο πανεπιστημιακό προσωπικό, τους σπουδαστές και το εύρύ κοινό. Και άλλοι επίσης, προσηλωμένοι με το δικό τους τρόπο στη λογική, στην επιστήμη και στα συνταγματικά δικαιώματα, δεν εγκατέλειψαν ποτέ ολόκληρα την αντίσταση, και επικοινωνήσαν και αυτοί με χιλιάδες. Το ζήτημα είναι, ότι ποτέ δεν κατόρθωσε ή αντίδραση να καταπνίξει τελείως στη μεταπολεμική Αμερική το Ιερό και ριζοσπαστικό «Όχι».

Με τα σημεία της ύφεσης του ψυχρού πολέμου, και ειδικότερα από το 1956 ως το 1964, ανέβηκε, ανάμεσα, κυρίως στη νεολαία, στους σπουδαστές και τους διανοούμε-

νους και η αντίσταση προς το Μακκαρθισμό. Σε άμεση σχέση μ' αυτό βρίσκεται και το καταπληχτικό κύμα της προώθησης της κίνησης του νέγρικού λαού. Επίσης έντατικοποιήθηκε και ο αγώνας ενάντια στον πόλεμο, και ειδικά τον θερμοπυρηνικό πόλεμο. Στο μεταξύ, σε άμεση συνάρτηση πάλι με τα παραπάνω, οι επιτυχίες του σοσιαλισμού — ιδιαίτερα το πραγματικά τραυματικό σοκ που αισθάνθηκαν στις Ένωμένες Πολιτείες με τον Σπούτνικ — και των εθνικών απελευθερωτικών κινήματων στην Αφρική (που είχε ιδιαίτερη επίδραση πάνω στα είκοσι εκατομμύρια των Αμερικανών νέγρων), στην Ασία και στη Λατινική Αμερική, άγγιξαν και συγκίνησαν δεκάδες εκατομμύρια Αμερικανούς. Οι επιπτώσεις της επανάστασης της Κούβας και της εκπληκτικής ανικανότητας — για να μη μεταχειριστούμε βαρύτερη έκφραση — της επίσημης πολιτικής των Η.Π.Α. απέναντι στην Κούβα, υπήρξαν κολοσσιαίες.

Παράλληλα ο «λαϊκός καπιταλισμός» και η «κοινωνία της εύημερίας» δεν φάνηκαν να είναι εκείνο που ισχυριζόταν η άρχουσα τάξη. Η άριστερα είχε υπογραμμίσει με συνέπεια την πραγματικότητα και τη σημασία της φτώχειας, αλλά στα τελευταία πέντε-έξη χρόνια, το όλοφάνερο τούτο γεγονός — υπάρχουν τουλάχιστο τριανταπέντε εκατομμύρια εξαθλιωμένοι Αμερικανοί — ανακαλύφθηκε σε γενική κλίμακα, και τώρα το ξέρει ακόμα και ο Πρόεδρος.

Η άρνηση και η πραγματικότητα επηρέασαν βαθιά τη νεολαία, τους σπουδαστές και τους διανοούμενους. Και αυτό είναι ακόμα περισσότερο αληθινό, στο βαθμό που η «εύημερία» απέφευγε ειδικά τους νέους και, φυσικά, ιδιαίτερα τους νέους Νέγρους, έτσι ώστε π.χ. ο δείκτης της ανεργίας να είναι για τους πρώτους διπλάσιος από το μέσο όρο και για τους δεύτερους τρείς ως τέσσερεις φορές ψηλότερος.

Εκτός απ' αυτά, ο αντιρασιοναλιστικός και αντιδημοκρατικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος αντιστρατεύεται τη ζωή της Παιδείας και τις βασικές αρχές των Η.Π.Α. στη βαθύτερη, ιστορικότερη και καλύτερη έννοιά τους. Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα οι διανοούμενοι εκείνοι, τουλάχιστο που αξίζουν την όνομασία τους, βρίσκουν ολοένα δυσκολότερο ακόμα και το να λειτουργούν σαν τέτοιοι. Και ήταν μάλιστα η φυσική ανάγκη των νέων για ανάταση και ώριμανση, που τους καθιστούσε τόσο ιδιαίτερα αποκρουστική την κυνική, ανήθικη, και άσκοπη επίδειξη και αυταρέσκεια της μακκαρθικής «φιλοσοφίας». Γι' αυτό από διανοητική και ήθικη άποψη, η εξέγερση υπήρξε ως τώρα λανθάνουσα, έτσι ώστε μέσα από τις πηγές και τα αίτια που αναφέρθηκαν να ξεπηδήσει η φλόγα.

Και είναι πραγματικά φλόγα. Και φουντώνει για να γίνει πυρκαϊά. Περιλαμβάνει τώρα και νέγρους και λευκούς, σε ολοένα μεγαλύτερη συνταύτιση. Επεκτείνεται σε όλες τις περιοχές της απέραντης χώρας μας. Πε-

ρικλείνει σπουδαστές και ακαδημαϊκὸ προσωπικό· τὸ τελευταῖο μὲ αὐξανόμενον ρυθμὸ. Ἀποκτᾶ σωματειακὲς μορφές· οἱ νέες φοιτητικὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς ὀργανώσεις πολλαπλασιάζονται. Νέα περιοδικὰ ἐμφανίζονται, σχεδὸν καθημερινά, πού καὶ μόνο οἱ τίτλοι τους μεταδίνουν τὸ μήνυμα: Ἀμφισβήτηση, Ἀνατροπέας, Ἀλήθεια, Νόμος κλπ. Τὸ κίνημα προχωρεῖ καὶ σὲ βάθος. Ὁλοένα περισσότερο ἀμφισβητεῖ τὴ διαρθρωτικὴ ὀργάνωση τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τῆ φιλοσοφία τῆς. Ὁλοένα περισσότερο ξεπηδᾶνε τὰ ἐρωτήματα γιὰ τὴ δομὴ τῆς κοινωνίας καὶ γιὰ τὶς βασικὲς ἀρχές πού ἐπικρατοῦν. Γιὰ 20 χρόνια δὲν εἶχε παρουσιαστεῖ τόσο ἀχόρταγο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μαρξισμό. Καὶ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ἡ διαζευκτικὴ λύση τοῦ σοσιαλισμοῦ συζητιέται σοβαρά.

Σὲ ἐντεινόμενον ρυθμὸ ἡ νεολαία καὶ οἱ καθηγητὲς ζητοῦν εἰλικρίνεια, ὑπεύθυνη τοποθέτηση καὶ σταθερότητα. Δὲν θέλουν τὸν κυνισμό, τὸ δόγμα καὶ τὴν ἱεροτελεστία. Καὶ δὲν εἶναι ἱκανοποιημένοι μὲ τὴν κατάσταση ὅπως εἶναι σήμερα. Θέλουν νὰ ζήσουν καὶ ὄχι νὰ σκοτώσουν ἢ νὰ σκοτωθοῦν γιὰ λόγους εἴτε σκοτεινοὺς εἴτε κακόβουλους.

Ἡ ἐπιρροή τῆς Ἀριστερᾶς αὐξάνεται. Οἱ ἡγέτες τῆς Ἀριστερᾶς ἀποκτοῦν ὀλοένα μεγαλύτερο ἀκροατήριον. Καὶ δὲν αὐξάνουν μονάχα οἱ ἀριθμοί. Αὐξάνει καὶ ἡ ἔνταση καὶ ὁ σεβασμὸς πού τοὺς δείχνουν μὲ τὴν προσοχή τους.

Μέσα στοὺς περασμένους μῆνες κινήματα πού περιλαμβάνουν ἑκατοντάδες χιλιάδων σώρων τὰ φοιτητικὰ καὶ πανεπιστημιακὰ σώματα. (Καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψη ὅτι οἱ πανεπιστημιακὲς πόλεις κατοικοῦνται σήμερα ἀπὸ ἑκατομμύρια καὶ ὄχι ἀπὸ χιλιάδες, καὶ ὅτι ἀναμεταξύ τους ὑπάρχει σημαντικὴ ἀναλογία νεολαίας ἐργατικῆς ἢ νέγρικης).

Καὶ ἐκεῖνοι πού συγκροτοῦν τὶς κινήσεις αὐτὲς εἶναι σοβαροὶ καὶ θαρραλέοι: Οὔτε ἡ νόμιμη καταδίωξη, οὔτε ἡ παράνομη καταδίωξη, οὔτε ἡ βάρβαρη συμπεριφορὰ τῶν ἀστυνομικῶν δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς κάμψουν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθεῖ ἔστω καὶ ἀπὸ ἀνάγκη περιληπτικά, καὶ ὁ ριζοσπαστικὸς χαρακτήρας τῆς κριτικῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος πού γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ διαδεδομένος. Ἐνας δάσκαλος, ὁ Τζὼν Χόλτ, ἔδωσε στὸ βιβλίον του «Πὼς ἀποτυγχάνουν τὰ παιδιὰ», μιὰ ἀξιοσημείωτη ἔρευνα γιὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευση. Τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν πραγματεύεται γιὰ τὰ δημόσια σχολεῖα, γιὰ τοὺς λεγόμενους «ὄχι προνομιούχους», ἀλλὰ γιὰ τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα, γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων, πού κατὰ κάποιον τρόπο ποτὲ δὲν χαρακτηρίζονται σὰν «προνομιούχα».

Ὁ Χόλτ δείχνει, πὼς σ' αὐτὰ τὰ σχολεῖα τὰ παιδιὰ ἀντιμετωπίζονται περίπου ὅπως τὸ λουκάνικο σ' ἓνα ἐργοστάσιον κρέατος. Καὶ σὰ συνέπεια, λέει, «δὲν πετυχαίνουν

νὰ ἀναπτύξουν παρὰ ἓνα ἀπειροελάχιστον μέρος ἀπὸ τὶς κολοσσιαῖες δυνατότητες γιὰ μάθηση, κατανόηση καὶ δημιουργία, μὲ τὶς ὁποῖες γεννήθηκαν...». Ὅλα εἶναι στερεότυπα καὶ κονφορμιστικὰ καὶ τὸ τελευταῖον πράγμα πού ἐπιθυμοῦν ἢ ἐνθαρρύνουν, εἶναι ἡ σκέψη. Καὶ τὸ κίνητρο εἶναι ὁ φόβος, ἓνας διάχυτος φόβος παντοῦ. «Ἀκόμα καὶ στὰ πιὸ πονόμυχα καὶ καλοπροαίρετα σχολεῖα», γράφει ὁ Χόλτ, «τὰ παιδιὰ φοβοῦνται, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὸν περισσότερο καιρὸ, μερικὰ ὀλο τὸν καιρὸ... Φοβοῦνται μήπως ἀποτύχουν, μήπως μείνουν πίσω, μήπως τὰ πούν κουτὰ, μήπως αἰσθανθοῦν τὰ ἴδια πὼς εἶναι κουτὰ». Ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ «ἐπιτυχία» καὶ αὐτὴν ἐπιδιώκουν. Καὶ ἔτσι, «οἱ καθηγητὲς καὶ τὰ σχολεῖα τείνουν νὰ ἐκλαμβάνουν τὴν καλὴ συμπεριφορὰ γιὰ καλὸν χαρακτήρα». Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, καταλήγει ὁ Χόλτ, εἶναι ὅτι «τοὺς κατεστήσαμε (τοὺς μαθητὲς) διανοητικὰ ἀδύνατους καὶ κολοβωμένους, καὶ, ἀκόμα χειρότερα, ἀνέντιμους».

Στὸ βιβλίον τοῦ Χόλτ ἡ περιγραφή εἶναι δυνατότερη ἀπὸ τὴν διάγνωση ἢ τὴν θεραπεία. Ἀλλὰ ἡ περιγραφή εἶναι ποτισμένη μὲ ὀργὴ καὶ προοιωνίζει μιὰ θεραπεία ἡρωικὴ.

Γιὰ τὸ γυμνασιακὸ ἐπίπεδο, ὁ Ἐντγκαρ Ζ. Φρίντενμπεργκ καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καλλιφορνίας, μᾶς ἔδωσε ἓνα βιβλίον ἐξίσου καυτερό, τὴν «Ἐνηλικίωση στὴν Ἀμερικὴ» μὲ τὸ θαυμάσιον ὑπότιτλον, «ἀνάπτυξη καὶ ἐπανάπαυση». Τὴ γυμνασιακὴ ἐκπαίδευση τὴ βρίσκει τόσο τυραννικὴ καὶ ἀποκαρδιωτικὴ ὥστε συγκρίνει τοὺς σπουδαστὲς μὲ ὑπήκοους ἀποικιακῆς χώρας καὶ τοὺς διευθυντὲς μὲ τύραννους, σκληροὺς, βάρβαρους καὶ γραφειοκράτες. Συγκρίνει τὴ ζωὴ μέσα στὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ μὲ «κακὸ βιβλίον, μελοδραματικὸ ἀπὸ συναισθηματικὴ ἄποψη καὶ ἀνέντιμον ἀπὸ διανοητικὴ». Καὶ ἔτσι...: «τὸ πνεῦμα τους στρέφεται ἐναντίον τοὺς νέους ἐκείνους πού εἶναι τόσο ὀλόμυχα ζωντανοὶ καὶ σὲ τέτοια πληρότητα ὀλοκληρωμένοι, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν νὰ προσαρμοστοῦν στὸν χαρακτήρα τους». Ὁ καθηγητὴς Φρίντενμπεργκ νομίζει, πὼς «ἡ ὑψηλότερη λειτουργία τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι νὰ βοηθᾷ τοὺς ἀνθρώπους νὰ καταλαβαίνουν τὴ σημασία τῆς ζωῆς τους καὶ νὰ τοὺς καθιστᾷ πιὸ εὐαίσθητους ὅσον ἀφορᾷ τὴ σημασία τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων, ἔτσι ὥστε οἱ σχέσεις τους νὰ γίνονται στενότερες».

Αὐτὴ ἡ λειτουργία ὁμῶς, καταλήγει, δὲν ἐξυπηρετεῖται, καὶ παρατηρεῖ: «Ἡ κοινωνία πού προτιμᾷ τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ ἀνθρώπου πού ποτὲ δὲν ἔχει ἐξετάσει τὴ σημασία τῆς ζωῆς του, τοποθετώντας τὴν ἀντίκρουσιν στὴ συγκυρία πού τὸν περιβάλλει, πιστεύει ἀναγκαῖα πὼς ἀντιμετωπίζει πρόβλημα νεότητος. Γιὰ τὸ ἴδιον τῆς τὸ καλὸ, καὶ γιὰ τὸ κοινωνικὸ τῆς μέλλον, θὰ πρέπει κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι πραγματικὰ ἀντιμετωπίζει ἓνα τέτοιο πρόβλημα».

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐναρκτήριους λόγους πού ἐκφωνήθηκαν κατὰ τὴν τελευταία ἀκαδημαϊκὴ περίοδο — καὶ ἀνάμεσά τους ἓνας δυὸ

που προέρχονταν από Προέδρους Πανεπιστημίων — εξέπεμπαν μιὰ καινούργια νότα ανησυχίας, προειδοποίησης και παρατηρητικής εύθυκρίσιας. Ὁ Πρόεδρος π.χ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Δυτικῆς Βιργινίας, Δρ. Πάουλ Μύλλερ τιλοφόρησε τὴν προσφώνησή του «Ἡ ἀκατάστατη κοινωνία». Σπάνια ἔχω διαβάσει κείμενο πού νὰ ἐπιτίθεται μὲ τέτοια σαφήνεια ἐναντία στὶς συσσωρευμένες ἐλλείψεις τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ καθεστῶτος.

Γράφει π.χ.: «Ἡ ἀκατάστατη κοινωνία σκηνοθετεῖ θεαματικές παραστάσεις γιὰ τὴ διαφθορὰ στὴ δημόσια καὶ ἰδιωτικὴ ζωὴ, πραγματοποιεῖ ὅμως λίγες μεγάλες ἠθικές προόδους. Μπορεῖ νὰ διώξει τοὺς σκουρόχρωμους ἀνθρώπους μακριὰ ἀπ' τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας ἢ νὰ χρησιμοποιοῦν μιὰν αἴθουσα δικαστηρίου γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τῆς εὐγένειας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Μπορεῖ νὰ καταστήσει τὴν καρδιὰ μιᾶς πόλης γκέττο, γιὰ νὰ τὴν ἐγκαταλείψει στὴ συνέχεια γιὰ τὰ προάστεια... Δὲν μὲ ἔχει καταλάβει ξαφνικὸ κύμα πικρόχολης διάθεσης ἢ κυνισμοῦ, ὅμως ἀγανακτῶ. Καὶ θέλω καὶ σεῖς νὰ ἀγανακτήσετε, γι' αὐτὸ πού κάνουμε στὴν ὠραία τούτη χώρα...».

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξιοσημείωτα στοιχεῖα τοῦ σπάνιου αὐτοῦ λόγου εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου ἐκφέρει τὴ γνώμη πὼς σημαντικὸ ἔμπόδιο γιὰ τὸ ξεπέρασμα τῆς «ἀκατάστατης» αὐτῆς κοινωνίας συνιστᾶ ἡ προτίμησή μας νὰ ἀκούμε προσεκτικότερα τὶς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων παρὰ τῶν δημόσιων.

Ὁ Δρ. Ρούφους Σ. Χάρρις, Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μέρκερ, μιλώντας στὴν ἐναρκτήριον τελετὴν στὸ Τουλαίην στὴ Νέα Ὁρλεάνη, μίλησε καὶ αὐτὸς ἀνοικτὰ:

«Μοῦρχεται ἡ σκέψη πὼς οἱ φοιτητὲς βρίσκονται πιθανότατα κατὰ τὴν ἀποφοίτησή τους κοντύτερα στὸ Θεὸ καὶ στὴν καρδιὰ τῆς ἀλήθειας, ἀπ' ὅ,τι θᾶναι ποτὲ πιά. Ὅσο προχωροῦν στὸν κόσμον, σχεδὸν τὰ πάντα, εἴτε συνειδητὰ εἴτε ἀσυνειδητὰ, θὰ ἐνεργοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς σύγχυσης καὶ τῆς διαφθορᾶς τους».

Οἱ ἀσυνήθιστες αὐτὲς ἐναρκτήριες ὁμιλίες καθιστοῦν κάπως λιγότερο ἐκπληκτικὴ μιὰ εἰδικὴ ἐκθεση πού ἐκπονήθηκε μετὰ ἀπὸ παραγγελία καὶ μὲ ἔξοδα πού διέθεσε τὸ Ἐπιτροπικὸ Συμβούλιο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλιφορνίας. Ἡ ἐκθεση αὐτή, πού εἶναι γνωστὴ σὰν ἐκθεση Μπέρν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ διακεκριμένου δικηγόρου καὶ μέλους τοῦ συμβουλίου Τζίρομ Σ. Μπέρν, πού τὴν ἐκπόνησε, ἐκδόθηκε τὸ Μάη τοῦ 1965 καὶ ἀναφέρεται στὴν ἐξέγερση πού ἐγίνε στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μπάρκλεϋ, καὶ τὰ ἔλεγε τόσο ἀνοικτὰ, ὥστε λίγο ἔλειψε νὰ τὴν πνίξει τὸ Πανεπιστήμιον πού ἔδωσε τὰ χρήματα. Στὸ σύνολό του, τὸ μακρὺ αὐτὸ ἔγγραφο ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ προσεκτικὰ. Δικαιώνοντας γενικὰ τοὺς σπουδαστὲς καὶ ἀπονέμοντας τὶς εὐθύνες ἐκεῖ πού ἀνήκουν — στὰ Ἐπιτροπικὰ Συμβούλια — ἡ ἐκθεση Μπέρν διακηρύσσει:

«Ἡ γενιὰ αὐτὴ τῶν σπουδαστῶν ἐνεργεῖ ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ δυσαρέσκεια γιὰ τὸ ρυθμὸ τῆς ἀλλαγῆς στὴν ἀμερικανικὴ κοινωνία, μιὰ δυσαρέσκεια πού εἶναι ὀξεῖα καὶ ἔντονη. Τὴ στιγμὴ πού πρόκειται νὰ μποῦν στὴν κοινωνία τῶν ἐνηλίκων, πολλοὶ φοιτητὲς αἰσθάνονται βαθιεῖς ἀνησυχίες γιὰ τὴ στάση πού θὰ μπορέσουν νὰ πάρουν ἀπέναντί της. Αὐτὸ πού ζητᾶν κυρίως δὲν εἶναι μιὰ κοινωνία τέλεια, ἀλλὰ μιὰ κοινωνία ὅπου θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ συμβάλουν οἱ ἴδιοι γιὰ νὰ γίνε τέλεια.

Οἱ ἐξελίξεις στὸ πρόσφατο παρελθὸν εἶναι οὐσιαστικότερες. Ἡ πανεπιστημιακὴ κοινότητα στὶς ΗΠΑ ἔχει ἀλλάξει ποιοτικά. Καὶ οἱ ἐξελίξεις θὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ μπρός, ὄχι πρὸς τὰ πίσω. Ἡ γενιὰ αὐτὴ ἔχει ἀποφασίσει νὰ πετύχει τὴν ἐκδημοκρατικοποίησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἀπὸ τὸ δημοτικὸ μέχρι τὸ πανεπιστήμιον. Οἱ καλύτεροι ἀνάμεσά τους — καὶ ὁ ἀριθμὸς τους αὐξάνεται — ἔχουν μπουχτίσει ἀπὸ τὴ σαπίλα, τὰ ψέμματα, τὸ ρατσισμό, τὸ σαδισμό, τὴν πορνογραφία, τὴν ἀπάθεια καὶ τοὺς φόνους. Εἶναι μιὰ νεολαία ἀκομμάτιστη. Τὰ σχίσματα καὶ οἱ προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς τοῦ 1930 τοὺς φαίνονται ἐντελῶς ἀναχρονιστικὰ (ὑπογραμμίζουν συνεχῶς τὴν ἔλλειψη συνέχειας).

Στὴν κοσμοθεωρία, στὴ διάθεση καὶ στὴν συμπεριφορὰ ἔχουν εὐρύτητα. Καὶ ἔχοντας ζήσει ἀπὸ τότε πού γεννήθηκαν μὲ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκμηδένισης νὰ κρέμεται πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, εἶναι ἐντελῶς ἀφοβοὶ. Καὶ εἶναι καὶ ὀργισμένοι. Ὀργισμένοι, ἀφοῦ ὁ κόσμος στὸν ὁποῖο ἤρθαν καὶ πού θέλουν νὰ τὸν ἀπολαύσουν καὶ νὰ τὸν ἐμπλουτίσουν, ἀπειλεῖται μὲ καταστροφὴ.

Ἡ νεολαία αὐτὴ βλέπει τόσο τὸν παραλογισμό ὅσο καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν κινδύνων αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τὴ φυλὴ αὐτὴ πού θυμίζει τὸν Διογένη, ἔχει ἀντλήσει νέο θάρρος καὶ ὁ κόσμος τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἄς μὴν πιστέψει κανεὶς ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν σημαντικὲς πρόοδοι. Καὶ μποροῦν νὰ γίνουν, καὶ στὴν πραγματικότητα γινόντουσαν καὶ γίνονται Ἐνῶ πρὶν 3 χρόνια ἐπιβλήθηκε ἀποτελεσματικὰ στὸ Κρατικὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νέας Ὑόρκης στὸ Μπούφφαλο ἀπαγόρευση γιὰ τοὺς κομμουνιστὲς ἀγορητὲς, ἡ ἀπαγόρευση ἄρθηκε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1964, καὶ ἡ μάχη πού ἐγίνε ἐναντίον της εἶχε τὴν ὑποστήριξιν ὀλόκληρου σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Πιὸ πρόσφατα ἀκόμα, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1965, τὸ συμβούλιον τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης κατάργησε τελείως τὸν ἀντικομμουνιστικὸ ὄρκον πού ὡς τότε ἀπαιτοῦνταν ἀπὸ ὄλους τοὺς καθηγητὲς. Καὶ πραγματικά, πουθενὰ ἡ πραγματικότης τοῦ ἐπιτεύγματος δὲν εἶναι τόσο ὀλοφάνερη ὅσο εἶναι στὸ ἴδιον τὸ Μπάρκλεϋ. Ὁ Οὐίλλιαμς Τρόμπλεϋ, τῶν «Τάϊμς» τοῦ Λὸς Ἄντζελες, καταλήγει σὲ ἓνα ἄρθρον του μὲ τὸν τίτλον «Νέος ἄνεμος στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας», μὲ τὰ ἐξῆς εὐστοχα λόγια:

«Ἡ βαρεῖα ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐπιτροπικοῦ συμβουλίου δρόσισε μὲ τὸν ἄνεμο τῆς μεταρρύθμισης. Καὶ ἴσως νὰ μὴν εἶναι αὐτό, ποῦ εἶχαν ὑπ' ὄψη τους οἱ διαδηλωτὲς τῆς ἐλεύθερης ὁμιλίας, ὅταν στὶς 2 τοῦ Δεκέμβρη, πέρυσι, κατέλαβαν τὸ Σκούλ Χώλ, ἀποτελεῖ ὅμως μιὰ θεμελιακὴ μεταβολὴ στὸ μεγαλύτερο Πανεπιστήμιο τοῦ κόσμου, μιὰ μεταβολή, ποῦ μπορεῖ νὰ ἔχει συνέπειες στὴν ἀνώτατη ἐκπαίδευση παντοῦ».

Πρέπει νὰ προστεθεῖ πῶς οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες σπουδαστὲς ποῦ κατέστησαν ἐφικτὴ μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν κατανόησή τους τὴν ἐξυγιαντικὴ αὐτὴ μεταβολή, ἔχουν καταδικασθεῖ ἀπὸ ἓνα κοινοτικὸ δικαστήριον σὰν νὰ ἦσαν ἐγκληματίες. Κινδυνεύει τὸ ἔθνος, ποῦ οἱ ἡγέτες του καταδικάζουν τὸ ἄνθος τῆς νιότης του.

Βαθιὰ σημαντικὸ εἶναι τὸ δοκίμιο «Πρὸς ἓνα δημοκρατικὸ Πανεπιστήμιο» τοῦ Δρ. Τζότζεφ Ι. Σίμσον, καθηγητῆ τῆς Φυσικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Πίτσμπουργκ. Περιλαμβάνεται στὸ πρῶτο τεῦχος ἐνὸς νέου περιοδικοῦ ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τοὺς φοιτητὲς τοῦ Πανεπιστημίου μὲ τὸν τίτλο «Νόμος». Ἀξίζει νὰ παραθέσει κανεὶς ἐκτεταμένα ἐδάφια. Λέγει:

«Συχνὰ λέγεται, πῶς τὸ μέγεθος τοῦ σύγχρονου πανεπιστημίου εἶναι ὑπεύθυνο γιὰ ἓνα εἶδος ἀλλοτρίωσης τόσο στὸ σῶμα τῶν σπουδαστῶν ὅσο καὶ στῶν καθηγητῶν. Δὲν εἶναι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς τυπικῆς ἐπιχειρησιακῆς καὶ διοικητικῆς θεώρησης σὲ κάτι ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἓνα ἐγχείρημα δημοκρατικὸ καὶ συμμετοχικὸ, ποῦ ἀποτελεῖ τὸν κύριον ἐνοχόν... δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἐλάχιστα ἰδρύματα ἀνώτατης ἐκπαίδευσης στὴ χώρα ποῦ δὲν διευθύνονται σὰν παγωμένες μεσαιωνικὲς βαρωναίους».

Ὁ καθηγητὴς Σίμσον ἐπιμένει, ὅτι «ἡ σημερινὴ δυσἀρέσκεια στὰ Πανεπιστήμια σχετίζεται μὲ τὴν ἔλλειψη δημοκρατικῶν θεσμῶν ποῦ θὰ ἐπέτρεπαν στὸν κόσμον τῶν καθηγητῶν καὶ στὸ σῶμα τῶν σπουδαστῶν νὰ συμβάλουν στὸ νὰ ἐπιφέρουν χρήσιμες, μεταβολές».

Καὶ συνεχίζει: «Θὰ πρέπει νὰ βρεθεῖ κάποιος τρόπος γιὰ νὰ ἐπιτραπῆ ἡ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν καὶ τῶν καθηγητῶν στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων ποῦ τοὺς ἐπηρεάζουν τόσο καίρια».

Καὶ καταλήγει: «Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, προτείνουμε νὰ καθοριστεῖ ὁ χρόνος καὶ ἡ μέρα τῆς ἀνεξαρτοποίησης, καὶ νὰ εἰσαχθεῖ ἓνα πρόγραμμα ἐκπαίδευσης καθηγητῶν καὶ σπουδαστῶν ποῦ ν' ἀναφέρεται στὶς μελλοντικὲς εὐθύνες. Προτείνουμε νὰ δοθεῖ πίστη στὴν εὐφυΐα καὶ στὸ χαρακτήρα, ποῦ γίνονται αἰτίαι στὴν κοινωνία νὰ ἐμπιστευθεῖ τὰ παιδιὰ τῆς στὶς πανεπιστημιακὲς σχολὲς γιὰ νὰ τὰ ἐκπαιδεύσουν, καὶ στοὺς γονεῖς νὰ ἀφήνουν τὰ παιδιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ ποῦ δικαιολογοῦν τὸ ξόδεμα τεράστιων ποσῶν γιὰ τὴν πανεπιστημιακὴ ἐκπαίδευση, ἔτσι ὥστε ὁ θεσμὸς τῆς δημοκρατικῆς συμμετοχῆς νὰ γίνῃ πραγματικότητα ἐνεργῆ». Ἀκριβῶς.

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπερβάλῃ κανεὶς τὴν ἠθικὴ ποιότητα τῆς ἐξεγέρσεως τῶν πανεπιστημιακῶν ποῦ ὠριμάζει τώρα στὴ χώρα μας. Προσπάθησα νὰ σκιαγραφήσω τὶς κοινωνικὲς καὶ τὶς ἱστορικὲς τῆς ρίζες, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀφήσω νὰ ξεφύγει ὁ τόνος ἀπὸ τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα τῆς ἐκδήλωσης.

Ἡ κίνησις εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ ἓνα κολλοσιαῖο αἶσθημα ἀγανάκτησης γιὰ τὴν σπατάλη, τὴν ἀτιμία, τὴν σκληρότητα, τὴν ἀποκαρδίωση, τὴν ἀπουσία τῆς ἐλπίδας, τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἀγάπης.

Ἡ νέα γενιά εἶναι ὠραία. Ὅπως ἡ μεγάλη κίνησις γιὰ τοὺς Νέγρους, ἔτσι κι αὐτὴ συμπλέκεται — καὶ αὐτὸ γίνεται ὀλοένα περισσότερο κατανοητὸ — μὲ τὴν ἀνάγκη βασικῶν διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν στὶς Η.Π.Α. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ δημιουργηθεῖ μιὰ ὀλοένα πιὸ στενὴ σχέση ἀνάμεσα στὶς κινήσεις γιὰ τὶς κοινωνικὲς ἐλευθερίες, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἐργασία, καὶ τὶς κινήσεις γιὰ τοὺς Νέγρους, τὶς κινήσεις τῆς νεότητος καὶ τὶς κινήσεις γιὰ τὴν Παιδεία.

Καὶ τὸ ἐθνικὸ ποιοτικὸ πῆδημα θὰ ἐπιτελεσθεῖ, ὅταν ὅλες μαζί οἱ κινήσεις αὐτὲς μεταμορφώσουν τὸν πολιτικὸ μηχανισμό τῶν Η.Π.Α. καὶ καταστήσουν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐντελῶς πρακτικὸ τὸ ἐπίτευγμα ἐνὸς θεμελιακοῦ σημαντικοῦ προγράμματος κοινωνικῆς προόδου, ἰσότητος καὶ εἰρήνης.

1 Ἰουλίου 1965